1. nodaļa

Bieži, tāpat kā patlaban, Žans Pardū sēdēja lauku mājas vasaras virtuvē, burzīja pirkstos rozmarīnu un lavandas ziedus, aizvērtām acīm ieelpoja šo spēcīgāko no visiem Provansas aromātiem un strādāja pie "Mazo sajūtu Lielās enciklopēdijas".

Pie burta K viņš nupat ierakstīja: "Kopābūšana virtuvē. Virtuve kā mierinājums. Tā sajūta, kad uz plīts lēnām gatavojas kas brīnumgards, aizsvīst loga rūtis un mīļotā kopā ar tevi tūlīt sēdīsies pie galda un starp divām karotēm ar gandarījumu tevi uzlūkos (šo sauc arī – dzīve)...", kad izdzirdēja tālumā jau zināmo braucoša motorollera troksni, kas drosmīgi un apņēmīgi ar pirmo ātrumu uzsāka ceļu augšup uzkalnā. Tajā pašā brīdī iezvanījās telefons.

Viņi atradās šeit, Dromas kalnos, tik tālu no steidzīgās pasaules, ka pastniecei Fransīnai Bonē būs nepieciešamas desmit minūtes, līdz viņa ar savu dzelteno *La Poste* motorolleru nokļūs pie viņiem. Un augšā viņa brauca vien tad, ja veda sūtījumus, kas neietilpa ielejas pastkastītē.

Tātad viņam pietika laika, lai atbildētu uz zvanu; šis Parīzes numurs viņam bija pazīstams.

"*Madame* Gulivere?" viņš atsaucās klausulē.

"Daudz laimes dzimšanas dienā, un jums ir vēstule no Žozē Saramagu," viņa atbildēja sveiciena vietā.

“Dzimšanas diena ir rīt, un es ļoti brīnītos, ja mesjē Saramagu man atrakstītu. Šobrīd viņš diemžēl ir miris.”

“Ak, ko niekus! Tas, kā redzams, nav iespējis viņu atturēt no domas jums rakstīt!”

Re, kā, Pardū nodomāja, nāves mūžībā laiks ir zaudējis nozīmi, tātad mirušie nekļūst arī vecāki un, protams, var turpināt rakstīt vēstules.

“Un ko mesjē Saramagu raksta?”

“Jums ir jāapsola to neizpaust. Neviens nedrīkst no jums uzzināt, ka pēc “Aklo pilsētas” un “Redzīgo pilsētas” ir radīts turpinājums: “Sapņotāju pilsēta”.”

“Ahā. Ar to slepenību acīmredzot viss bijis vislabākajā kārtībā.”

“Kā tā, jūs taču man vispār neko neesat stāstījis, Pardū kungs. Vai vēlaties zināt, kas vēl tajā vēstulē rakstīts?”

“Jūs domājat – tajā, kas adresēta man personiski? Jā, tas būtu patiešām jauki.”

Pret ironiju Klodīne Gulivere bija vismaz tikpat imūna kā pret melanholiju. Pardū Parīzes kaimiņiene dedzīgi mīlēja dzīvi, viņa gāja dzīvei cauri kā dejodama, klabinādama savu košo klikatu augstos papēdīšus, apņēmīgi baudīja priekus un izklaides, neaicināta dāvāja labvēlību un sirsnību. Un viņai patika būt labi informētai. It īpaši par to, kas attiecas uz viņas kaimiņiem Montaņāra ielā numur 27 Parīzē un uz visiem pārējiem, gar kuriem viņai tieši tāpat nebija nekādas daļas.

Līdzās vājībai uz papagaiļkošām augstpapēžu iešļūcenēm un galantiem mīļākajiem Guliveres kundzei pēdējos gados bija izveidojies paradums saņemt mesjē Pardū pastu un tad visu, kas, viņasprāt, nebija pārāk privāts, saprotams, izlasīt, pirms viņa to pārsūtīja tālāk uz Dromu. Par “ne pārāk privātā” smalko granulāciju viņam varbūt tomēr nāktos vēlreiz ar kundzi parunāt, kad viņš nākamreiz brauks uz Parīzi apciemot savus arvien vairāk dzīves sparu zaudējošos vecākus.

No otras puses, Klodīne Gulivere bija sabiedrotais, kas viņam bija nepieciešams, lai izceltu gaismā aizgājušo laiku dārgumus – manuskriptus. Dažkārt gadījās tā, ka reiz slavenas rakstnieces un rakstnieki nonāca tādā dzīves punktā, kad par viņiem teica: "Savulaik viņa bija lieliska... jaunībā viņš bija izcils...", un kādudien viņi vairs netika publicēti un pazuda no veikalu plauktiem, no kolektīvās lasīšanas atmiņas, viņu darbs kļuva neredzams. Taču priekšā vēl bija gara dzīve un konta izraksts – nomācošs; bērniem un mazbērniem bija plāni, tātad vajadzēja naudu.

Un tad autori ieķīlāja kaut ko vērtīgu: savus pirmos manuskriptus. Neīsinātos, nerediģētos rakstus, gan ar roku rakstītus, gan mašīnrakstā, izraibinātus ar nesalasāmām piezīmēm, no kā bija noprotams, ka starp teikumiem un nodaļām, un līdz galam neizstrādātiem tēliem, atkāpēm, novirzēm no temata un ieinteresējošiem darba procesa fragmentiem slēpjas gadsimta darbs. Neviena grāmata visā pasaulē netika iespiesta tāda, kāda tā pirmreizēji bija uzrakstīta. Radīt rakstus nozīmēja pārcelt rindkopas, pārvietot vārdus, dzēst. Un šīs pasaules redaktores un redaktori bija līdzradītāji, skulptori, kuri sekoja, lai no vārdu masas taptu Dāvids, nevis tikai kaudze melnās tipogrāfijas krāsas.

Mesjē Pardū aizgādnībā palika nevienam nezināmie darbu uzmetumi, piezīmes, biogrāfiskie pētījumi, līdz atradās kāds cienītājs, kurš bija gatavs apzvērēt klusēšanu un samaksāt autoram neprātīgi daudz naudas, lai nevienam netiktu izpausts, ka viņai vai viņam pieder vienreizējs leģendāra literāta darbs. Tādi bija noteikumi. Bija arī cilvēki, kas Gogēnu piekarināja pie sienas tualetē, vai tādi, kuri mīlēja kādu no attāluma un šo mīlestību klusībā paņēma sev līdzi kapā. Būt par kaut kā neatkārtojama īpašnieku un to mīlēt nelieloties – to spēja vien daži cilvēki.

Un dīvainā kārtā rakstniecēm un rakstniekiem bija patīkami, ja daļa no viņu dvēseles mita pie kāda, kurš viņus īsteni mīlēja

un dažkārt pat izprata. Tomēr nebija nepieciešams ilūzijas par šīm attiecībām izgaisināt ar tiešu iepazīšanos aci pret aci. Te nāca talkā Žans Pardū un *madame* Gulivere: viņš bija kļuvis par diskrētu slepeno manuskriptu mākleri.

Pardū darījumi sākās ar kādu Sanarī manuskripta rokraksta faksimilu, kas pa līkloču ceļiem bija nonācis viņa īpašumā. Drīz vien ar izsoles protokolistes Klodīnes Guliveres no trešā stāva Montaņāra ielā numur 27 palīdzību atradās maksātspējīgs kolekcionārs "Dienvidgaismu" sākuma versijai. Un, kad Pardū bija nonācis tiktāl, lai jau pēc pamatīgas uzticamības pārbaudes viņam to pārdotu – pēc garas sarunas par to, kā viņš ierindo grāmatas savā bibliotēkā, kā izturas pret bērniem, kaķiem un noslēpumiem, – nostiprinājās Pardū kā ekscentriska manuskriptu tirgotāja slava. Dažkārt pēc viena oriģinālā manuskripta tīkoja desmitiem interesentu, taču Pardū izvēlējās to, kurš viņam ikreiz kā mīļotais, biedrene, draugs un uzticams paziņa, kā māceklis vai paciente šķita šim autora darbam visvairāk piemērots.

Un nu *madame* Gulivere informēja Pardū, ka Žozē Saramagu, lielais utopists ar īpašo nepatiku pret konvencionālo interpunkciju, esot nodevis glabāšanā laika kapsulu. Tas nebija nekas neparasts. Arī Servantesa institūts Madridē, kas izvietots savulaik lielākās Spānijas bankas ēkā, pārveidojis seifu telpu un to nodalījumus par manuskriptu dārgumu glabātavu; izmeklētas rakstnieces un rakstnieki tur deponēja nepublicētus tekstus un citu mantojumu, kas tikai pēc gadu desmitiem atkal drīkstēja skatīt dienvidu saules gaismu. Arī Norvēģijā autores un autori, starp tiem, piemēram, Mārgareta Atvuda, nodeva nepublicētus tekstus "nākotnes bibliotēkai"; šie darbi pirmo reizi nodrukājami 2114. gadā – uz papīra, kas iegūts no kokiem, kuri vairāk nekā simt gadu auguši iestādītā, aizsargātā mežā.

Ugunsdrošā seifā ievietotā Saramagu laika kapsula viņa paša norādītajā dienā tika atvērta, un tajā bija cieši nosieta,

iesaiņojamā papīrā ietīta paka, kurā, kā šķita, čaukstēja lapas, un piezīme, ka tajā esošais manuskripts – neatvērts, nelasīts, nepārkopēts – izsniedzams *Žanam Pardū, grāmattirgotājam Parīzē*. Saramagu fonds Lisabonā bija rakstījis Žanam Pardū uz viņa privāto adresi Montaņāra ielā, Marē – Elizejas lauku ostā – vairs nekas pienākt nevarēja; "Literārā aptieka" – Žana Pardū par grāmatnīcu pārbūvētais kravas kuģis "Lulū" – tur vairs nebija noenkurota. Viņa draugi Samī un Kuneo grāmatu kuģi pirms dažiem gadiem bija pietauvojuši Egmortas ostā Kamargā.

Žans Pardū, grāmattirgotājs, Parīze.

Tieši tas trīsdesmit gadus bija attēlojis viņa dzīvi. Četri vārdi, kam pietika vietas vienā dūrē. Un viņš bija dūri atvēris un vārdus izbārstījis, un sevi pašu – aiz tiem.

"Viņi pievienojuši mesjē Saramagu ar roku rakstītā rīkojuma fotoattēlu. Mans mīļais, burta g kājiņas izliekums un šis l, kas atgādina bāku jūrā, – īpaši cerīgi sievietei, kura zinātu, ko iesākt ar tādu vīrieti. Cik žēl, ka šis mesjē Žozē šobrīd ir miris, es labprāt būtu ieaicinājusi viņu uz glāzīti portvīna." Klodīne Gulivere nopūtās, tā bija nopūta, kādu izdveš cilvēks ar iespaidīgām fantāzijām, kuram nepārprotami ir pārāk maz laika, lai tās visas, kā pienākas, izbaudītu.

"Tad mesjē Heinrihu Heini jūs laikam gan pamestu stāvam pie bāra letes," Pardū piebilda. "Viņš kricelēja."

"Ak tu mīļā debestiņ!" *madame* Gulivere iesaucās. "Kricelējoši vīrieši! Tie patiesi tikai retumis zina, kā izturēties pret dāmām. Vai esmu jums jau stāstījusi par profesoru no Sorbonnas? Viņš zināja visu par gravitāciju, taču par pievilkšanās spēku starp diviem ķermeņiem viņam nebija ne..."

"Hallo? Man, šķiet, nupat pazuda zona." Pardū paklaudzināja pa klausuli, cerot *madame* Guliveri nedaudz piebremzēt, pirms noticis negadījums. Arī pēc visa, ko dzīve viņam dāvājusi aizvadītajos gados – Katrīnu, Maksu, Viktoriju, Kuneo, Samī –, viņā joprojām kā apakšīrnieks dzīvoja tas gandrīz sastingušais

vīrietis, kurš pedantiski bija vairījies citiem tuvoties. Un arī tas, kurš pārtikas produktus skapī sakārtojis alfabētiskā secībā, un kādā pustumšā kaktā vēl arī tas, kuram piederēja piecas vienādas pelēkas bikses un pieci balti krekli, un piecas vienādas melnas kaklasaites. Cik labi viņam bija izdevies tapt par eremītu...

Atkal nopūta no Parīzes. "Ak, jūs. Agrāk sieviete uzreiz saprata, ar ko viņai ir darīšana, saņemot kādu īsu, jauku zīmīti. Rokraksts! Neko vīrietis nespēj rakstītajā apslēpt, pilnīgi neko – nedz savas alkas, nedz savu baiso, infantilo naivitāti. Bet šodien, ar šiem zemesrieksta lieluma rakstāmrīkiem? Es domāju, vārdi vien taču neko nepasaka, un vienīgi rokraksts – visu. Nez kā jaunās sievietes to dara šodien, vai ir kādas citas metodes, kā sevi neizšķiest garlaikotājam? Vai varbūt mīlestības valoda aprobežojas tikai ar saīsinājumiem un šīm muļķīgajām emocijzīmēm? Ticiet man, es pārtrauktu meklēt piedzīvojumus un sāktu ticēt mīlestībai, ja tur, laukā, vēl būtu sastopams kaut *viens* džentlmenis."

"Baidos, es neesmu lietas kursā, ko jaunas sievietes mēdz darīt, lai savlaicīgi izšķirotu iespējamās vilšanās." Nemaz nerunājot par to, ka Pardū nezināja, kā jauni cilvēki vispār izpaužmīlestību. Tas bija grūti, vienalga, vai tika ņemts rokā rakstāmrīks vai mobilais telefons. Kā viņš, būdams sešpadsmit septiņpadsmit gadu vecs, pirmoreiz iemīlējies, bija cīnījies par sievieti... un izlīdzējies ar Pablo Nerudu vai Mašu Kaleko: "Tevis šeit nav, tāpēc savu vientulību uzticu papīra lapai..." Un to nebija nosūtījis.

Madame Gulivere smējās. "Labi, ka tā, mesjē Pardū. Nu man jāsteidzas, sveiciniet no manis Katrīnu un tā tālāk un tā joprojām, mums visiem jūsu it nemaz nepietrūkst, jūs, egoistiskais bezgodi tur lejā, dienvidos. Un, ak jā, jūsu mātes kundze jau atkal zvanīja, savādi, itin kā arvien aizmirstu, ka šeit vairs neesat. Jūsu Saramagu tiks piegādāts ar eksprespastu." Un viņa pārtrauca savienojumu.

Nekas taču nebija pārāks par piedienīgu nopēlumu no paša rīta. Pardū pasmaidīja un nolika telefonu. Mātei viņš piezvanīs vēlāk.

Pardū šķita, ka pēdējos gados viņa vecāki bija novecojuši straujāk. Pēc šķiršanās un tajos trīsdesmit gados, kopš vairs nedzīvoja kopā, viņi abi joprojām bija cieši saistīti caur savu vienīgo dēlu Žanu, kurš kā ziņu piegādātājs allaž svētdienās bija ticis sūtīts no viena pie otra. Tā viņi pie ēdamgalda bija turpinājuši disputus, ar kuriem viņš uzauga, tikai dažus kilometrus atstatu un sūtījuši viens otram laikā nobīdītas, koncentrētas dzēlības, ko Pardū kā ziņnesis nodeva, atkarībā no situācijas, mīkstinātas. Kā viņa māte Lirabele bija noburkšķējusi? "Rūpes un intereses taču nebeidzas ar kaut ko tik banālu kā šķiršanās."

Pēc Maksa un Viktorijas precībām kreisā intelektuāle Lirabele ar buržuāzistiskas gramatikas docentes konservatīvajiem principiem un sešdesmit astotā gada feministisko dumpinieces garu un praktiskais baudu cilvēks un proletāriskais metāla virpotājs Žoakims atkal bija sagājuši kopā. "Kā dzīvokļa kaimiņi. Dalītas guļamistabas, dalīts mājsaimniecības budžets, dalīts telefona pieslēgums. Nav iemesla aizdegt sveces," bija uzsvērusi Žana māte. "Turklāt kādam taču par tavu tēvu ir jāparūpējas." – "Tavai mātei romantisms arvien ir bijis tikai laikmets literatūrā," viņa tēvs bija nočukstējis. "Bet kādam taču par viņu ir jāparūpējas."

"Nekādā gadījumā neraizējies, galu galā tu dzīvo savu dzīvi," abi unisonā bija apgalvojuši, kad viņš tiem piedāvāja atgriezties Parīzē.

Viņi tuvojās jau savam astoņdesmitajam dzīves gadam. Un bija kļuvuši pārsteidzoši diskrēti; ne māte stāstīja, kā klājas viņa tēvam, ne arī viņš – kā mātei. Itin kā būtu noslēguši vienošanos: nekādu detaļu, un kur nu vēl tās, kas netīkamas.

Tādi jau vecāki ir. Viņi negrib krist saviem bērniem uz nerviem. Un dažkārt viņiem gluži vienkārši ir bail kļūt veciem. Reizē ar visiem citiem nakts sapņiem, tik daudziem no pagātnes,

no senas pagātnes, arvien intensīvāk sapņojot par bijušo, tā, it kā viņi visu savas eksistences garo ceļu noietu vēlreiz, soli pa solim. Un sāpes! Un cik ātri aptrūkstas elpas, tik vien kā pieceļoties no krēsla.

Pardū nopūtās. Fransīnas Bonē motorolleru viņš dzirdēja jau pavisam tuvu; viņai tagad vajadzētu būt trifeļu ozolu augstumā.

Tātad viņam bija vairs tikai brīdis laika kavēties savās atmiņās; aši atpakaļ bērnībā, kad viņa māte Lirabele, viņu cieši pie rokas turēdama, apmeklēja sieviešu pulciņus grāmatu veikalā *Shakespeare & Company*, lai debatētu par nākotni, protestiem un par garajām biksēm sievietes garderobē – un lai sagatavotos tā vīrieša sūtījumam, kuram pateicoties viņš rakstīja par to vienīgo, ko Žans Pardū prata patiešām labi: lasīt. Un remdēt lasīšanas slāpes tiem, kas nespēja dzīvot bez grāmatām.

Teju vai maģijai līdzīgā veidā Pardū māte un Žozē Saramagu ar trīsdesmit piecu gadu intervālu bija kopīgi radījuši viņa nodarbi.

37 Rue de la Bûcherie. *Shakespeare & Company*, 1968. gada maijs.

Tolaik viņam bija septiņi gadi, nupat bija sasniegts patstāvīgās lasīšanas vecums. Grāmatnīca, kurai tajā laikā Džordža Vitmena pretkara nostājas dēļ prefektūra bija aizliegusi pārdot grāmatas, Žanam šķita kā brīnumu sala. Ārpusē pulcējās studējošie, lai dotos protesta gājienā, un iekšā smaržoja pēc tējas un pankūkām, pēc cigarešu dūmiem. Un alkām pēc pārmaiņām. Kā viņu savā varā bija pārņēmuši grāmatām pilnie plaukti, čīkstošās kāpnes, uz kurām sēdēja grāmatu autori un skaļi lasīja priekšā savu nepublicēto tekstu fragmentus! Tur tika rīkoti sieviešu vakari, uz kuriem Lirabele viņu vilka sev līdzi, *black power* mītiņi, dzejas lasījumi. Cilvēki runāja par notikumiem grāmatās, kuras ar Lielo Sprādzienu radīja Žanam pasauli. Tieši tur viņš gribēja dzīvot. Tur viņš gribēja tapt. No grāmatām viņš gribēja smelt visu, kas bija pasaulē.

Slāpes pēc lasīšanas

Izsalkumu var izturēt vairākas nedēļas, neremdinātas slāpes pēc trim dienām noved pie nāves; ķermenis izžūst, kļūst sāļš, un beigu beigās paša indes to sagrauj.

Līdzīgi ir ar lasīšanas slāpju simptomiem: ja jūsu priekšā stāv cilvēks ar tādiem indikatoriem kā nervozitāte, nogurums, izklaidība, koncentrēšanās grūtības, pārmērīgs satraukums, arvien drūmāka un dziļāka melanholija un, galvenais, mošanās naktī, kam seko domu riņķošana bez mērķa, bez risinājuma, tad ziniet – viņam steidzami un apņēmīgi ir jāpalīdz. Ar konsekventu literatūras pievadi, kura slāpstošo atbrīvo no visa, kas viņā – dvēselē, domās, sajūtās, jā, pat ķermeņa jutīgākajās vietās, pakausī, vēderā, mugurā, ceļos – uzkrājies un lēnām, taču mērķtiecīgi saindē.

Jums tas varētu šķist kā pārspīlēts lielpilsētas sindroma attēlojums, taču kā grāmattirgotājs un literārā farmaceite jūs šo dvēseles kaiti – *slāpes pēc lasīšanas* – sastapsiet biežāk.

Sākumam iesaku:

Alberto Manguel. "Una storia della lettura" (Alberto Mangels. "Lasīšanas vēsture"),

Marcel Proust. "Sur la lecture" (Marsels Prusts. "Par lasīšanu"),

Paul Maar. "Vom Lesen und Schreiben" (Pauls Mārs. "Par lasīšanu un rakstīšanu"),

un, ja jūs drīzāk esat draugos ar bioķīmiju, neiroloģiju un citām lietderīgām atziņām vai grāmatu vākšanas un kolekcionēšanas vēsturi: *Stanislas Dehaene. "Les Neurones de la Lecture"* (Stanislass Dehaene. "Lasīšana – cilvēces lielākais izgudrojums, un kas tobrīd notiek mūsu galvā"). Ar mazāk nekā piecām grāmatām slāpstošo nedrīkstētu izlaist no grāmatnīcas.

No "Mazo sajūtu Lielās enciklopēdijas"

2. nodaļa

Fransīna nokāpa no dzeltenā motorollera, novietoja to uz atbalsta kājas, pacēla roku un atvēra bagāžas kasti. Viņa aši izņēma no tās divas lielas aploksnes un vienu pastkarti un tad, noteikusi: "Uff, šādam laikam es jau kļūstu par vecu", iemainīja piegādi pret glāzi ledusaukstas limonādes, ko Pardū viņai sniedza pretī.

"Jūsu draugi Samī un Kuneo ieradīsies uz dzimšanas dienu," viņa sacīja, ar pastkarti vēdinādama sev virsū gaisu. "Salvo raksta, jums būs jāver vaļā pudele *pastis*. Tas liek domāt par bujabēzi, vai jums tā nešķiet? Vai jūs jau zināt, kuru vīnu pie tās dzersiet? Manam svainim otrpus Vantū ir kāds ieteikums, palūkojiet."

Viņa izņēma no bagāžas kastes divas baltvīna pudeles.

Tomēr *madame* Gulivere un Fransīna Bonē varētu kļūt par labām draudzenēm; vārdi "vēstule" un "noslēpums" abām, šķiet, cēlušies no divām absolūti neatkarīgām pasaules telpām.

Pardū iztēlojās, kā abas satiekas. *Madame* Gulivere, izteikta parīziete, *madame* Bonē, izteikta provansiete, un gaiss no svētlaimes dzirkstī. Draudzība reti ir atkarīga no gadu skaita, kas kopā piedzīvoti. Dažkārt divi cilvēki saskatās un turpina it kā sen, sen iesāktu sarunu.

Kad Pardū un Fransīna vēl bija apsprieduši Pardū dzimšanas dienas maltīšu secību, svinības, uz kurām ieradīsies ne tikvien tango dejojošais pavārs Salvatore Kuneo un Samī *alias* Samanta Letrekesē, Kizerī Grāmatu ģildes kādreizējā prezidente, bet arī

rakstnieks Makss Žordāns un viņa sieva, vīnkope Viktorija, dzimusi Baseta (vai varbūt dzimusi Pardū, bet ko tādu jau Žans nejautāja); turklāt viņas svaiņa vīnogulājus Provansas augstākā kalna otrā pusē, kā arī vispārīgos un īpašos laikapstākļus, ciemu un viņas jaunāko lasāmvielu – Fransīna lasīja Irēnu Nemirovsku, sekojot Pardū ieteikumam, lai remdētu mazvērtības izjūtu pret buržuāziskām ģimenēm, kurām ir par daudz naudas un par maz sirds, – viņš ar pasta sainīšiem rokās gāja atpakaļ uz terasi.

No tik apjomīgas komunikācijas krustu šķērsu lēcienos viņam sareiba galva.

Viņš piepeši apzinājās, cik daudz laika viņi abi ar Katrīnu šeit, augšā, ir jau pavadījuši pašpietiekamā divatnē. Bez pulksteņa. Bez citiem cilvēkiem. Un bieži arī tikpat kā bez vārdiem. Viņi sapratās ar skatieniem un ar tuvību.

Viņš pārlaida acis Saramagu fonda vēstulei. "Sapņotāju pilsētai" jānonāk pie tā, kurš, kā Saramagu ierasti noslēpumaini bija formulējis, "spēj sapni izteikt vārdos, to nesagraujot".

Tātad Saramagu.

2006. gadā šis portugāļu rakstnieks piepeši bija stāvējis uz "Literārās aptiekas", Žana Pardū grāmatu kuģa, klāja. Vīrietis savos astoņdesmit, kam grūti bija pašam sevi nest, ar kuplām uzacīm, brillēm – stikli bez ietvara. Ārā gaiša vasaras diena, pusdienlaiks. Saramagu bija ar grūtībām atvilcis elpu. "Vai šī nav aptieka?" viņš bezpalīdzīgi bija noelsies. Nosaukums "*Pharmacie litéraire*" viņu bija maldinājis.

Pardū bija nosēdinājis rakstnieku ērtajā atzveltnes krēslā veldzējošajā ēnā pie lielā, apaļā loga ar skatu uz Sēnu, atnesis ūdens karafi un glāzi un atvēlējis viņam laiku nomierināties, lai apjēgtu, ka viņš ir nonācis uz grāmatu kuģa. "Vai vēlaties uz brīdi atstāt pasauli ārpusē?" Pardū bija vaicājis.

Plaksti aiz briļļu stikliem kā piekrītot samirkšķinājās.

Un Pardū bija nostiepis sarkano, resno virvi priekšā ūdensnecaurlaidīgajai ieejas starpsienai, *fermé* – "slēgts" –, un klusām

pievērsies savam darbam. Pasūtījumi un krājumā esošās grāmatas – viss jau ātri bija nokārtots. Viņa pastāvīgie klienti baudīja brīvdienas Normandijā, Kasisā vai natūristu nometnēs Overņā – vai arī bija iegādājušies personalizētu grāmatu abonementu, paļaudamies, ka literārais aptiekārs no Parīzes ik otro nedēļu nogādās pastā īpaši viņu dvēseles noskaņojumam ieteiktu grāmatu un papildinās viņu ārstnieciskās lasāmvielas grāmatu skapi.

Savukārt tūristi un tūristes meklēja pilsētu ceļvežus, pastkartes vai no grāmatu lapām izgatavotus vēdekļus, ko viņš pasūtīja pie kādas pensionētas grāmatsējējas – nespējot paciest, ja grāmatas tika izpārdotas zem to vērtības. Daudz labprātāk viņš pārpalikušajiem eksemplāriem vai komisijas precei deva iespēju pārtapt ar roku darbināmā ventilatorā.

Viņš palūkojās uz Saramagu – tieši tobrīd rakstnieks vēcināja gaisā par vēdekli atdzimušu "*La Tragedie du Président*", viņš bija aizvēris acis. Pardū klusām atšķīra katalogu, ko viņam bija atsūtījis antikvārs Ogists Penē; Ogists pārdeva erotiku. Un dažas klientes, precīzāk – Montaņāra ielas atraitņu klubs, uzticēja Pardū izraudzīties viņām atbilstošu literatūru. Viņa kaimiņiene un radikālā grāmatu kluba priekšsēde, septiņdesmitčetrgadīgā *madame* Bomē un viņas liķiera pulciņa draudzenes starp sešdesmit un deviņdesmit ar lielu uzmanību studēja "*literature pétillante*", kā viņas to bija nodēvējušas. Dzirkstošā lasāmviela. Kuru Pardū nācās ielikt citos apvākos, lai viņu bērni neskatītos ar tādu interesi, kad rūpīgi ondulētās *grandmères* jūsmīgi lasīja Katrīnu Robu-Grijē vai lietpratīgi tērzēja par lokanumu paģērošajām pozīcijām Henrija Millera un E. L. Džeimsas daiļradē. Bauda baudīt taču tā vienkārši nepazūd tāpēc vien, ka cilvēks ir aizgājis pensijā. Tādēļ "Greja piecdesmit nokrāsas" nonāca "Alpu floras un faunas" apvākā un angļu erotiskie mīlas romāni tika ietērpti Bretaņas labākajās marmelādes receptēs. Un no pačalošanas par akrobātiskajiem trikiem Kāmasūtras stilā pieredzes

bagātais grāmatu klubs – viņas dēvēja sevi par suverēnajām lasītājām – nonāca pie rosīgas dalīšanās ar sev zināmajām manuālās terapijas praktiķu un fizioterapeitu adresēm.

Saramagu vēl aizvien vēdinājās. Pardū nopūtās: vai viņam tagad pārlūkot grāmatu sērijas vai tomēr jaunākās grāmatas bērniem? Viņam vēl bija jāizplāno vecāku vakari skolas sākumam septembrī, kuros viņš vecākiem, kas paši tikpat kā neko nebija lasījuši, ieteica bērniem un jauniešiem lasāmās grāmatas. Pardū nolēma šo lietu vienkāršot un tuvējam bērnudārzam, kurā tika ievietotas paklausībai iedresētas Nacionālās asamblejas ierēdņu un politiķu atvases, pasūtīt vienu teikumu no grāmatas "Par kurmīti, kas gribēja zināt, kurš viņam ir uztaisījis uz galvas". Kā prāta revolūcijas sākumu.

Kad viņš atkal pacēla acis, atzveltnes krēsls bija tukšs.

Saramagu bija piecēlies un veca vīra nedrošajā gaitā taustījies uz priekšu pa kuģa klāju ar tā astoņiem tūkstošiem grāmatu, galvu pieliecis, kā to dara autori, kuri plauktos meklē savus darbus, cenšoties būt cik iespējams neuzkrītoši.

"Kādā sakarībā es esmu šeit?" viņš bija izsaucies. "Kādā sakarībā "*L'Aveuglement*" atrodas blakus Lāslo Kras... oho!... Krasnahorkai "*Le Satantango*"? Un kā to vispār izrunā? Jūs nekārtojat grāmatas pēc uzvārdiem. Ne pēc žanra, ne laika vai izcelsmes. Tikai pēc nosaukumiem, taču katrā plauktā jūs sākat atkal ar burtu A."

""Aklo pilsēta" ir medikaments pret dzīves aklumu un politikas izvārdzinātajiem," Pardū bija atbildējis. "Šī ir nodaļa, kur apkopoti medikamenti vidēja vecuma cilvēkiem."

"Atceros visai neskaidri," Saramagu sausi noteica. "Par ko tad viņi tā noraizējušies?"

"Pavilkuši svītru zem savas dzīves, tie ierauga tur vienas vienīgas nulles. *Melancolia bilanzia*."

"Ak tas. Jā. Pārāk stingri pret sevi un ļoti raudulīgi, atceros. Kad pazūd jēga savai eksistencei. Jo visu laiku tie bijuši aizņemti

ar skatīšanos uz kurpju purngaliem, liekot pēdas vienu aiz otras, nelūkojot, uz kurieni tad viņi tā čakli un braši soļo. Un pēkšņi tie stāv tukšām rokām, un nav vairs neviena vienīga sapņa, ko piepildīt, gandrīz neviena, kas piepildīts."

"Precīzi. Tad tiešām Saramagu vai – smagos gadījumos – Krasnahorkai. Tas vislabāk iedarbojas starp Ziemassvētkiem un Jauno gadu."

"Protams," pēc minūtes kaut kur aiz plauktiem vēlreiz atskanēja Saramagu bezmiesas balss. "Un es?"

"Jūs būtu jālasa, sēžot pie virtuves galda, vienatnē, pēc desmitiem vakarā, un jūsos jāieklausās, it kā jūs tobrīd runātu tikai lasošajam. Tā, it kā jūs būtu atbalstījies pret izlietni ar vīna glāzi rokā, un tad jāļaujas jūsu domu plūsmai bez punkta un komata. Kā draugam, kurš kādam stāsta: "Iedomājies, kā būtu, ja..""

"Es gan būtu palūdzis ķeblīti un nestāvētu kājās, bet citādi varu to iztēloties... Tātad jūs domājat burtiski. Ne kā metaforu, šo jūsu "Literāro aptieku", vai ne? Diagnoze, medikaments, lietošana, iedarbība."

"Vai tad tas nav tas, ko grāmatas dara? Iedarbojas kā zāles diagnozei "dzīve"?"

"Cik jums gadu, jūs teicāt?"

"Esmu bilances izraisīta īgnuma vecumā."

"Ak jā. Pievienojieties manai līgai." Blēdīgs smaids. "Tad arvien biežāk iedomājieties: viss atkal būs tāpat, kā bija kādreiz. Vispirms jau tad, kad rītos veselu stundu klepodams sēžat uz gultas malas. Tad jūs vēlētos, lai novecošana tiktu anulēta, un vienlaikus gribat, lai tā nekad nebeidzas."

Viņi ilgi bija sēdējuši viens otram līdzās, runājuši par tapšanu un par iznīcību. Un Pardū bija mēģinājis astmatiskajam, ar leikēmiju slimajam Nobela prēmijas laureātam izskaidrot, kā viņš to dara – kā saved kopā cilvēkus un grāmatas. Veidā, kam dažs labs pircējs un pircēja tika pāri vien ar grūtībām, – Pardū

viņiem nepārdeva tās grāmatas, kuras tie gribēja. Viņš pārdeva viņiem grāmatas, kas tiem bija nepieciešamas.

Un tas bieži vien noveda arī pie izskaidrošanās.

"Un tas, kurš ir gudrs, turas pie šī brīnuma," sacīja Saramagu. "Bet kā tieši jūsu diagnoze funkcionē?"

Viņš bija uzmanīgi noklausījies šo "kā"; mesjē Pardū bija samulsis, patiešām samulsis, un tomēr mēģināja paskaidrot: "Grāmatas man ir kā cilvēki. Tikšanās, kas veido dzīvi, dažkārt vien kāda īsa, spilgta. Vai ilglaika mīlestība. Vai kā māsa vai tēvs, kura nekad nav bijis. Un cilvēki..."

"... tātad ir kā grāmatas," Saramagu bija nomurmināJis. "Protams. Tie abi ir no oglekļa un no ūdens, un no zvaigžņu putekļiem un neskaitāmiem sapņiem."

"*Voilà*. Bet vai viņš vai viņa ir savas paša dzīves galvenā figūra? Kas ir viņas motīvs, kam tā tic, kas ir viņas ievainojums, un uz kādu brīnumu tā cer? Vai varbūt viņa ir blakusfigūra savā pašas grāmatā? Vai viņa jau ir ar mieru aizcenzēt pati sevi no stāsta projām, jo vīrs, profesija, bērni, darbs, sāpes ir pārņēmuši visu telpu un viņai pietrūkst vietas – kā ciemiņam pašai pie sevis?"

"Vai jūs šobrīd runājat par sevi?"

"Vai vēlaties vēl glāzi ūdens?"

"Atvainojiet."

Pardū bija klusējis un tad nomurmināJis: "Ir jau labi. Varbūt. Jā, varbūt es runāju par sevi."

Brīdi valdīja apjukums, tad Saramagu vaicāja: "Bet... kā jūs izdibināt, kas kuram ir nepieciešams?"

"No vārdiem, ko cilvēki lieto. Un no tiem, ko nelieto. Kādām aizliegtajām zonām tie apiet ar līkumu un..."

"Klusējiet, mesjē. Runa taču nav tik lielā mērā par "kā", lai būtu iespējams... vai daudz kas nekļūst iespējams tad, ja mēs to vispirms uzrakstām? Vai jūs uzrakstāt, kā savedat kopā cilvēkus un grāmatas?"